

Jerzy Wowczak*

orcid.org/0000-0001-6337-6943

Zabytkowy park sportowy KS Korona w Krakowie na Krzemionkach – utracone wartości krajobrazowe

KS Korona Historic Sports Park in Cracow's Krzemionki: Lost Landscape Values

Słowa kluczowe: historia Podgórze, Krzemionki, park sportowy, architektura sportowa, socrealizm, KS Korona

Keywords: history of Podgórze, Krzemionki, sports park, sports architecture, Socialist Realism, KS Korona

Wstęp

Początki Klubu Sportowego Korona sięgają 1919 r., kiedy został on założony przez działaczy społecznych z Podgórze. W latach 50. klub połączono ze Związkiem, a jego nazwę zmieniono na KS Włókniarz. W tym czasie rozpoczęto budowę kompleksu obiektów sportowych na Krzemionkach oraz u ich podnóża, przy ul. Kalwaryjskiej. Szczególnie spektakularna, także ze względów politycznych, była budowa w czynie społecznym stadionu sportowego na wierzchołku. Powstał na terenach powojennych, w sąsiedztwie umocnień ziemnych Twierdzy Kraków. Zespół stadionu na Krzemionkach wyróżnia się formami architektonicznymi harmonijnie wpisanymi w krajobraz. W okresie PRL uległ on zaniedbaniu, a w czasach transformacji ustrojowej został zdewastowany. Obecnie obiekty podlegają adaptacji do współczesnych potrzeb, co wiąże się z ich stopniową przebudową. Artykuł przedstawia historię powstania tego unikatowego pod względem krajobrazowym zespołu, ukazuje jego odrębny charakter oraz wartości historyczne i architektoniczne.

Introduction

The origins of the Korona Sports Club date back to 1919, when it was founded by community activists from Podgórze. In the 1950s, the club was merged with the Związkowiec club and renamed KS Włókniarz. At that time, construction began on a complex of sports facilities in the Krzemionki Hill area, and at its foot, on Kalwaryjska Street. The construction of a sports stadium on the hilltop as a part of community action was particularly spectacular, also for political reasons. It was built on land previously owned by the military, adjacent to the earthen fortifications of the Cracow Fortress. The stadium complex in Krzemionki is distinguished by architectural forms harmoniously integrated into the landscape. It fell into neglect during the Polish People's Republic and was devastated during the political transition. The facilities are currently being adapted to modern needs through gradual remodeling. This article presents the history of the creation of this unique ensemble in landscape terms, shows its distinct character and historical and architectural values.

Stan badań, materiały źródłowe

Historię rozwoju Podgórze przedstawił w monografii *Zmiany użytkowania ziemi w procesie urbanizacji*

State of research, source materials

The history of Podgórze's development was presented by Wojciech Przegon [2004] his monograph entitled

* dr hab. inż. arch., prof. Uniwersytetu Andrzeja Frycza-Modrzewskiego w Krakowie, Wydział Architektury i Sztuk Pięknych

* D.Sc. Ph.D. Eng. Arch., University Professor, Andrzej Frycza-Modrzewski Krakow University, Faculty of Architecture and Fine Arts

Cytowanie / Citation: Wowczak W. KS Korona Historic Sports Park in Cracow's Krzemionki: Lost Landscape Values. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2026, 86:94–112

Otrzymano / Received: 9.09.2025 • **Zaakceptowano / Accepted:** 9.03.2026

doi: 10.48234/WK86KRZEMIONKI

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

krajobrazu na przykładzie Miasta Podgórze 1784–1917 Wojciech Przegon [2004]. Informacje dotyczące fortyfikacji, które do dziś pozostają czytelne na terenie zespołu sportowego Korony, zawarto m.in. w publikacji *Miasto pod kopcem* w rozdziale zatytułowanym *Austriackie fortyfikacje podgórze w latach 1790–1859* [Opaliński 2016]. Przebieg wałów ziemnych przedstawia mapa Twierdzy Kraków dostępna w domenie publicznej [Interaktywna mapa], zaś stosunki własnościowe oraz zagospodarowanie terenu przed powstaniem zespołu sportowego na Krzemionkach dokumentuje mapa geodezyjna z 1918 r., przechowywana w Archiwum Narodowym w Krakowie¹. Interesującym źródłem informacji dotyczących budowy zespołu jest jednodniówka „Włókniarz” wydana z okazji oddania stadionu do użytkowania [„Włókniarz” 1952]. Fotografie archiwalne inwestycji były publikowane w artykułach poświęconych architekturze obiektów sportowych Romualda Wirszyłły [Wirszyłło 1954; Wirszyłło 1959]. Obiekty stadionu zostały również omówione w opracowaniu *Dwa miasta Krakowa. Modernizm lat 1945–1990 w dzielnicach Kazimierz i Podgórze* [Włodarczyk 2014]. Informacje dotyczące autorów projektów zespołu sportowego pochodzą z archiwum SARP w Warszawie, archiwum Politechniki Krakowskiej, zbiorów KS Korona oraz materiałów prasowych. Zespół sportowy na Krzemionkach nie był dotąd przedmiotem szczegółowych badań, chociaż jego projekt prezentowano na wystawach w kraju i za granicą, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Znaczenie Krzemionek w historii Podgórze

Zanim na Krzemionkach pojawiły się obiekty sportowe, wzgórze położone nieopodal Kopca Krakusa, zwane Lasotynem, owiane było aurą tajemniczości. Z kościołem św. Benedykta, miejscami straceń oraz legendą o Panu Twardowskim, od dawna pobudzało wyobraźnię [Mączyński 1855; Zubrzycki-Sas 1928]. W XIX w. żywa była również tradycja związana z partyzanckimi walkami konfederatów barskich [Mączyński 1911]. W kamieniołomie na północnym skłonie wzgórza internowano powstańców z 1831 r. U jego podnóża Austriacy rozstrzelali procesję pod przewodnictwem Edwarda Dembowskiego, idącą na odsiecz powstańcom z 1846 r. przeciwko rebelii Jakuba Szela. Wzgórze miało istotne znaczenie strategiczne – jego opanowanie umożliwiało kontrolę przeprawy przez Wisłę oraz szlaku do Wieliczki, a przede wszystkim zapewniało ochronę Podgórze i Kazimierza od strony południowej. Od połowy XIX w. był to teren militarny, stały na nim dwie działobitnie Twierdzy Kraków – Fort 31 Benedykt oraz bliźniaczy Fort 32 Krzemionki, połączone systemem ziemnych umocnień z bastionem nr IX [Bogdanowski 1979]. Przez trzy dekady linia fortyfikacji wyznaczała w krajobrazie południową granicę Podgórze. Istotną zmianą w funkcjonowaniu tego obszaru była budowa Galicyjskiej Kolei Transwersalnej z odnogą Oświęcim – Sucha – Podgórze, obejmującą dworzec Płaszów i stację Podgórze-Miasto.

Zmiany użytkowania ziemi w procesie urbanizacji krajobrazu na przykładzie Miasta Podgórze 1784–1917. Information on the fortifications, which still remain legible on the grounds of the Korona sports complex, is included in the publication *Miasto pod kopcem* in the chapter titled *Austriackie fortyfikacje podgórze w latach 1790–1859* [Opaliński 2016], among others. The course of the earthen embankments is depicted by a map of the Cracow Fortress available in the public domain [Interaktywna mapa], while the property relations and land use prior to the establishment of the sports complex in Krzemionki are documented by a survey map from 1918, stored in the National Archives in Cracow.¹ An interesting source of information on the construction of the ensemble is the one-day newspaper “Włókniarz,” published on the occasion of the stadium’s commissioning [„Włókniarz” 1952]. Archival photographs of the project were published in articles devoted to the architecture of sports facilities by Romuald Wirszyłło [Wirszyłło 1954; Wirszyłło 1959]. The stadium’s facilities were also discussed in the study *Dwa miasta Krakowa. Modernizm lat 1945–1990 w dzielnicach Kazimierz i Podgórze* [Włodarczyk 2014]. Information on the authors of the sports complex designs comes from the archives of SARP in Warsaw, the archives of the Cracow University of Technology, the collections of KS Korona and press materials. The sports complex in Krzemionki has not yet been studied in detail, although its design has been presented at exhibitions at home and abroad, as will be discussed later in this article.

Significance of Krzemionki in the history of Podgórze

Before sports facilities appeared in Krzemionki, the hill near Krakus Mound, called Lasotyn, was shrouded in an aura of mystery. With St. Benedict’s church, execution sites, and the legend of Master Twardowski, it has long stirred the imagination [Mączyński 1855; Zubrzycki-Sas 1928]. In the nineteenth century, the tradition associated with the partisan battles of the Bar Confederates was also alive [Mączyński 1911]. The 1831 insurgents were interned in a quarry on the northern slope of the hill, and at the foot of the hill, the Austrians executed a procession led by Edward Dembowski, which had been going to the relief of the 1846 insurgents against Jakub Szela’s rebellion. The hill was of vital strategic importance—its capture made it possible to control the Vistula River crossing and the route to Wieliczka, and, above all, provided protection for Podgórze and Kazimierz from the south. Since the mid-nineteenth century, it was a military area, with two Cracow Fortress gun emplacements standing there—Fort 31 Benedykt and the twin Fort 32 Krzemionki, connected by a system of earthen fortifications with Bastion No. IX [Bogdanowski 1979]. For three decades, the line of fortifications marked the southern boundary of Podgórze in the landscape. An important change in the functioning of the area was the construction of the Galician Transversal Railway with an

Ryc. 1. Teren stadionu KS Korona na Krzemionkach przedstawiony na planie Krakowa z 1916 r.; źródło: *Atlas historyczny* 2007; Plan Krakowa Kazimierza Dziewońskiego (1937–1939); źródło: Dziewoński 1939, s. 125; oprac. graf. A. Rykaczewska

Fig. 1. The area of the KS Korona stadium in Krzemionki depicted on a 1916 plan of Cracow; source: *Atlas Historyczny* 2007; Kazimierz Dziewoński's Plan of Cracow (1937–1939); source: Dziewoński 1939, p. 125; mod. by A. Rykaczewska

Wraz z wytyczeniem Placu Lasoty, Alei Edwarda Dembowskiego i dawnej ul. Głębokiej, prowadzących z podgórskiego Rynku w kierunku cmentarza i stacji kolejowej, a także ul. Parkowej, mającej swoją kontynuację w drodze Swoszowickiej, wzgórze zostało podzielone na trzy obszary. Teren położony na zachód od ul. Parkowej, na którym później powstały obiekty sportowe, pełnił funkcję placu ćwiczeń dla żołnierzy z pobliskich koszar artyleryjskich. W okresie II Rzeczypospolitej parcele na Krzemionkach stanowiły własność miasta, wojska oraz osób prywatnych. Obszar ten wraz z Parkiem Bednarskiego tworzył kompleks niezabudowanych terenów przy południowej granicy Podgórza. W przedwojennym planie rozwoju Krakowa, opracowanym przez zespół Kazimierza Dziewońskiego, ten nieurbanizowany kompleks został od południa ograniczony planowaną drogą biegnącą wzdłuż linii kolejowej (dzisiejsza Aleja Powstańców Śląskich) [Dziewoński 1939]. W zamyśle zarządzających miastem teren ten miał pełnić funkcje sportowe. Potwierdza to opracowany przez Mariana Plebańczyka w 1938 r., zachowany projekt świetlicy dla Związku Strzeleckiego, przewidzianej przy ul. Parkowej [ANK, Budynek przy ul. Parkowej]. W projekcie zagospodarowania świetlicy teren po stronie zachodniej opisano jako „Stadion Sokoła”. Na ilustracji przedstawiono lokalizację przyszłego stadionu sportowego KS Korona na mapie Podgórza w przededniu odzyskania przez Polskę niepodległości oraz fragment z planu Dziewońskiego z widocznym otoczeniem Krzemionek (ryc. 1).

Tereny sportowe na Krzemionkach jako wyraz nowoczesnych trendów w planowaniu przestrzennym

Lokalizacja obiektów sportowych na styku terenów zurbanizowanych i otwartych była zgodna z zasadami, które obowiązywały w planowaniu przestrzennym lat 30. XX w.

Auschwitz–Sucha–Podgórze branch, including Płaszów station and Podgórze-Miasto station. With the delineation of Lasota Square, Edward Dembowski Avenue and the former Głęboka Street, leading from Rynek Podgórski towards the cemetery and the train station, as well as Parkowa Street, which has its continuation in Swoszowicka Road, the hill was divided into three areas. The area west of Parkowa Street, where sports facilities were later built, served as a training ground for soldiers from the nearby artillery barracks. During the Second Polish Republic, plots of land in Krzemionki were owned by the municipality, the army, and private individuals. This area, together with Bednarski Park, formed a complex of undeveloped land at the southern border of Podgórze. In the prewar plan for the development of Cracow, drawn up by Kazimierz Dziewoński and colleagues, this non-urbanized complex was bounded from the south by a planned road running along the railroad line (today's Aleja Powstańców Śląskich) [Dziewoński 1939]. The municipal authorities intended this area for sports use. This is confirmed by Marian Plebańczyk's surviving 1938 design documentation for a community center for the Marksmen's Association, planned for Parkowa Street [ANK, Budynek przy ul. Parkowej]. The community center documentation describes the area on the west side as “Sokół Stadium.” The illustration shows the location of the future KS Korona sports stadium on a map of Podgórze on the eve of Poland's independence, as well as an excerpt from Dziewoński's plan showing the surroundings of Krzemionki (Fig. 1).

Sports areas in Krzemionki as an expression of modern trends in spatial planning

The siting of sports facilities at the boundary between urbanized and open areas was in line with the principles that prevailed in urban planning in the 1930s.

Kultura fizyczna, sport i rekreacja stanowiły przedmiot szczególnej uwagi twórców teorii planistycznych okresu modernizmu. Decyzja o przekształceniu nieużytkowanych terenów Krzemionek w kompleks sportowy była zgodna z ideami, które przyświecały twórcom Karty Ateńskiej z 1933 r. – dokumentu opracowanego przez CIAM (Congrès international d'architecture moderne), który wywarł znaczący wpływ na planowanie przestrzenne XX w. i nadal pozostaje punktem odniesienia dla teorii planistycznych [Syrkus 1976]. Uwzględnienie funkcji sportowych w przedwojennym planie Kazimierza Dziewońskiego było zapewne konsekwencją rozpowszechnienia się w Polsce w latach 30. modernistycznych koncepcji urbanistycznych. Modernizm w architekturze powojennej pozostawał dominującym nurtem do 1949 r., kiedy zaczęła obowiązywać doktryna socrealizmu. Projekt obiektów sportowych na Krzemionkach należy wiązać z awangardową twórczością architektoniczną okresu powojennej kontynuacji modernizmu. Stadion z towarzyszącymi mu obiektami został zaprojektowany przez Juliana Brzuchowskiego i Mariana Plebańczyka jeszcze przed 1949 r. Projekt całego zespołu sportowego wraz z kąpieliskiem opracował po 1956 r. zespół architektów w składzie: Eryk Moj, Antoni Kowal i Bolesław Klimek.

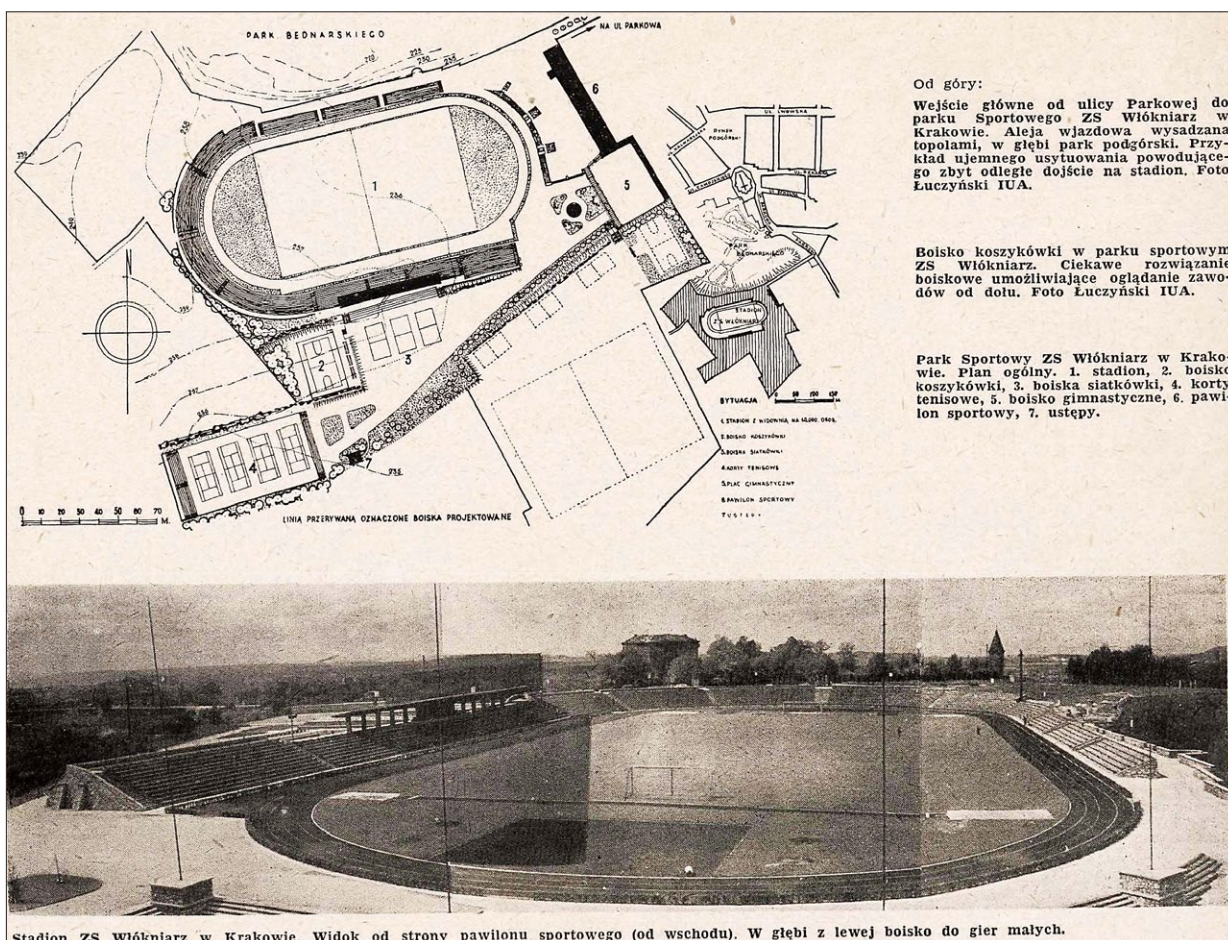
Zespół sportowy na Krzemionkach – unikatowe założenie krajobrazowe okresu kontynuacji modernizmu

Stadion na Krzemionkach został zaprezentowany przez Romualda Wirszyłłę w artykule *Architektura terenów kultury fizycznej* opublikowanym w 1954 r. Autor wymienił w nim projektantów Mariana Plebańczyka i Juliana Brzuchowskiego², a jako datę powstania projektu podał rok 1949 [Wirszyłło 1954, s. 84]. Znamienne jest, że kompleks przy ul. Parkowej został tam nazwany parkiem sportowym. Wirszyłło wysoko ocenił jego walory architektoniczne, formułując jednocześnie zastrzeżenia dotyczące zgodności założenia z obowiązującymi w okresie socrealizmu zasadami kompozycji urbanistycznej: „Park sportowy ZS Włóknierz może stanowić przykład rozwiązania plastycznego zgodnego z zasadami realizmu socjalistycznego, nie jest jednak to rozwiązanie poparte właściwym urbanistycznym ujęciem tego założenia typowo dzielnicowego w skali miasta przez zbyt rozbudowaną jak na dzielnicę podgóorską widownię oraz [...] braki w komunikacji zewnętrznej łączącej park z miastem” [Wirszyłło 1954, s. 86]. Zrozumiałe są polityczne uwarunkowania tej krytyki i trudno się nie zgodzić z taką diagnozą, wszak projekt powstał w 1949 r., a doktryna socrealistyczna zaczęła obowiązywać w drugiej połowie tego roku. Co znamienne, w kolejnym artykule poświęconym obiektom Korony Wirszyłło nie będzie się już odwoływał do socrealistycznych idei jako podstaw projektu [Wirszyłło 1959, s. 152]. Sam stadion został wyróżniony przez umieszczenie jego planu na okładce kwietniowego numeru ogólnopolskiego miesięcznika „Architektura” z 1954 r. Artykuł ilustrowano planem sytuacyjnym oraz fotografią stadionu (ryc. 2).

Physical culture, sports and recreation were the subject of special attention of the developers of planning theories of the Modernist period. The decision to transform the unused land of Krzemionki into a sports complex was in line with the ideas that guided the creators of the Athens Charter of 1933—a document produced by the CIAM (Congrès international d'architecture moderne), which had a significant impact on urban planning in the twentieth century and remains a reference point for planning theories [Syrkus 1976]. The inclusion of sports uses in Kazimierz Dziewoński's prewar plan was probably a consequence of the spread of Modernist urban planning concepts in Poland in the 1930s. Modernism in postwar architecture remained the dominant trend until 1949, when the doctrine of Socialist Realism took effect. The design of sports facilities in the Krzemionki area should be associated with the avant-garde architecture of the postwar continuation of Modernism. The stadium with accompanying facilities was designed by Julian Brzuchowski and Marian Plebańczyk even before 1949. The design of the entire sports complex, including the swimming pool, was developed after 1956 by a team of architects consisting of Erik Moj, Antoni Kowal, and Bolesław Klimek.

Sports complex in Krzemionki: A unique landscape layout of the period of continuation of Modernism

The stadium in Krzemionki was described by Romuald Wirszyłło in his 1954 article *Architektura terenów kultury fizycznej*. The author listed the designers Marian Plebańczyk and Julian Brzuchowski and gave 1949 as the project's date [Wirszyłło 1954, p. 84]. It is significant that the complex on Parkiwa Street there was called a sports park. Wirszyłło highly rated its architectural qualities, while formulating reservations regarding the compatibility of the layout with the principles of urban composition in force during the Socialist Realist period: “The ZS Włóknierz sports park may be an example of a visual solution in accordance with the principles of Socialist Realism, but this solution is not supported by a proper urban planning of this assumption of a typical district in the scale of the city by the auditorium, which is too elaborate for the Podgórze district, and [...] deficiencies in external circulation connecting the park with the city” [Wirszyłło 1954, p. 86]. The political conditions of this criticism are understandable, and it is hard to disagree with such a diagnosis. After all, the project was created in 1949, and Socialist Realist doctrine came into effect in the second half of that year. Significantly, in a subsequent article on the Korona facilities, Wirszyłło would no longer refer to Socialist Realist ideas as the basis for the project [Wirszyłło 1959, p. 152]. The stadium itself was highlighted by including its plan on the cover of the April 1954 issue of the national monthly magazine “Architektura.” The article was illustrated with a site plan and a photograph of the stadium (Fig. 2).

Ryc. 2. Stadion KS Włókniarz na Krzemionkach – plan sytuacyjny i fotografia stadionu, na drugim planie widoczny nieistniejący Fort 32 Krzemionki; źródło: Wirszyłło 1954, s. 84

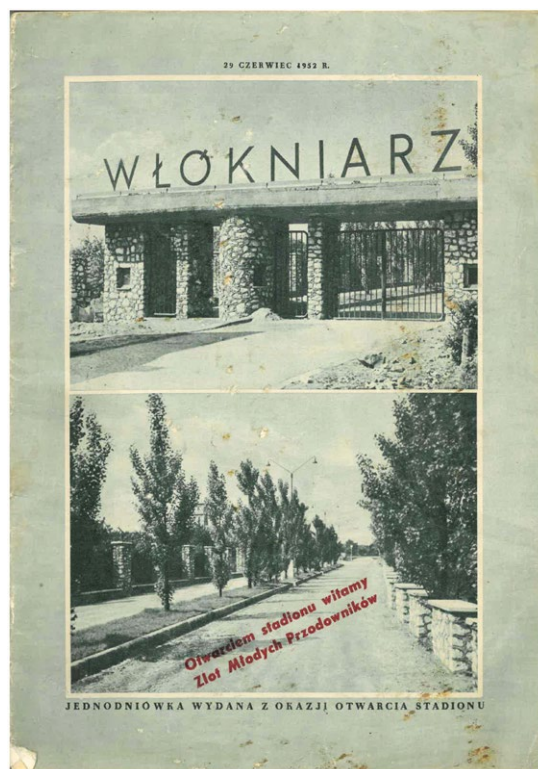
Fig. 2. KS Włókniarz Stadium in Krzemionki – site plan and photograph of the stadium, in the background the non-existent Fort 32 Krzemionki is visible; source: Wirszyłło 1954, p. 84

Stadion Korony to przykład modernistycznego założenia krajobrazowego, zgodnego z przedwojennymi zasadami planowania terenów zielonych jako istotnych elementów miastotwórczych. Obiekt został uroczysto otwarty 29 czerwca 1952 r. Z tej okazji ukazała się okolicznościowa propagandowa jednodniówka „Włókniarza”, w której zawarto informacje przedstawiające historię budowy stadionu, społecznikowską pasję działaczy sportowych z Podgórza oraz polityczne tło realizacji inwestycji [„Włókniarz” 1952] (ryc. 3).

W 1959 r. na łamach „Architektury” zamieszczono wzmiankowany wyżej artykuł Romualda Wirszyłły – *Kultura fizyczna i sport w osiedlu*. Autor przedstawił w nim założenie krajobrazowe na Krzemionkach projektowane już w okresie „odwilży”, po 1956 r., przez zespół kierowany przez Eryka Moja. Kompleks sportowy na Krzemionkach został zestawiony z innymi zrealizowanymi obiektami sportowymi tego okresu: pływalnią ZS Sparta w Gdyni Redłowie, przystanią nad Wisłą przy Wale Miedzeszyńskim oraz Centralnym Parkiem Śląskim pomiędzy Chorzowem a Katowicami wraz ze Stadionem Śląskim³. Artykuł omawiał projekt zespołu obiektów sportowych obejmujący zrealizowa-

The Korona Stadium is an example of a Modernist landscape design, in line with prewar principles of planning green spaces as important city-forming elements. The facility was ceremonially opened on June 29, 1952. The occasion was marked by the publication of a commemorative propaganda one-day newspaper “Włókniarz,” which included information outlining the history of the stadium’s construction, the passion of Podgórze sports activists and the political background of the project’s execution [“Włókniarz” 1952] (Fig. 3).

In 1959, an article by Romuald Wirszyłła, mentioned above, *Kultura fizyczna i sport w osiedlu*, was published in “Architektura.” In it, the author presents the landscape layout of Krzemionki, designed during the “thaw” period after 1956 by a team led by Eryk Moj. The sports complex in Krzemionki was compared with other completed sports facilities of the period: the ZS Sparta swimming pool in Gdynia Redłowo, the marina on the Vistula River near the Miedzeszyński Embankment, and the Central Silesian Park between Chorzów and Katowice with the Silesian Stadium.² The article discussed a design for a complex of sports facilities, including an already completed stadium with a sports

Ryc. 3. Ilustracje opublikowane na okładce jednodniówki „Włókniarz” wydanej z okazji otwarcia stadionu na Krzemionkach 29 czerwca 1952 r.: widok zadaszonej trybuny stadionu oraz widok z wieży na Aleję Włókniarza; źródło: „Włókniarz” 1952

Fig. 3. Illustrations published on the cover of the one-day edition of “Włókniarz” published on the occasion of the opening of the stadium in Krzemionki on June 29, 1952: a view of the stadium’s covered stand and a view from the tower on Włókniarza Avenue; source: “Włókniarz” 1952

ny już stadion z pawilonem sportowym oraz boiskami do siatkówki i koszykówki, a także planowane inwestycje: basen pływacki o długości 50 m z wieżą do skoków, brodzik, przebieralnie, internat dla zawodników, kawiarnię, korty tenisowe z zapleczem, strzelnicę, tory łucznicze oraz różnej wielkości boiska treningowe do gier zespołowych i lekkiej atletyki. Wirszylło krytycznie odniósł się do wielkości stadionu: „Trybuny stadionu pierwotnie harmonijnie wkomponowane w teren i mające mieścić 5000 widzów zostały ostatecznie zwiększone, wbrew potrzebom dzielnicy i możliwościom komunikacyjnym, do 14 000 miejsc”, jednocześnie pozytywnie oceniając jego wyraz architektoniczny: „Całość ośrodka stanowi pozytywny przykład krajo-brazowego rozwiązania (poza widownią stadionu) oraz dostosowania do użytku przede wszystkim dla celów powszechnego wychowania fizycznego, wypoczynku i rozrywki” [Wirszylło 1959, s. 152]. Artykuł ilustrował: rysunek lokalizacji w Podgórzu z widocznym kompleksem przy ul. Kalwaryjskiej (ówczesnej ul. Pstrowskiego), rysunek sytuacji z odniesieniami do opisu, fotografie zadaszenia południowej trybuny i stadionu oraz zdjęcie makiety. Wirszylło wymienił również autorów kompleksu basenowego oraz Jana Kruga jako autora Domu Sportu przy ul. Kalwaryjskiej.

Sam Romuald Wirszylło był osobą ze wszech miar kompetentną w dziedzinie projektowania i oceny zespołów sportowych. Absolwent Wydziału Architek-

pavilion and volleyball and basketball courts, as well as planned projects: a 50 m swimming pool with a jumping tower, a wading pool, changing rooms, a dormitory for players, a cafeteria, tennis courts with facilities, a shooting range, archery lanes, and training fields of various sizes for team games and athletics. Wirszylło was critical of the size of the stadium: “The grandstands of the stadium originally harmoniously integrated into the terrain and intended to hold 5,000 spectators were eventually increased, contrary to the needs of the district and transportation potential, to 14,000 seats,” while giving a positive assessment of its architectural expression: “The center as a whole is a positive example of landscape solution (except for the stadium auditorium) and adaptation for use primarily for general physical education, recreation and entertainment” [Wirszylło 1959, p. 152]. The article was illustrated with a drawing of the site in Podgórze, showing the complex on Kalwaryjska Street (then Pstrowskiego Street) visible; a drawing of the situation with references to the description; photographs of the roofing of the south stand and the stadium; and a photo of the mock-up. Wirszylło also mentioned the authors of the swimming pool complex and Jan Krug as the author of the House of Sports on Kalwaryjska Street.

Romuald Wirszylło himself was an all-around competent person in the field of the design and evaluation of sports complexes. He was a graduate of the

tury Politechniki Warszawskiej (1939), doktor nauk technicznych, uczestnik powstania warszawskiego ps. „Wiktor”, sportowiec i trener, był także założycielem i sekretarzem sekcji Sport i Wypoczynek Międzynarodowej Unii Architektów (UIA) [Wirszyłło 1961].

Tło polityczne

Wzmianka o „zasadach realizmu socjalistycznego” w wyżej przywołanym artykule z 1954 r. każe nam przyjrzeć się politycznemu kontekstowi epoki, w której powstawały omawiane projekty. W 1949 r., w następstwie przemian politycznych i przyjętych nowych założeń makroekonomicznych, rozpoczęto gruntowną reformę struktur zarządzania państwem na wzór sowiecki. Działania te objęły również projektowanie i realizację inwestycji budowlanych. 27 maja 1949 r. Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów podjął uchwałę w sprawie uzgadniania i zatwierdzania projektów urządzeń zakładów przemysłowych przedsiębiorstw państwowych przez władze przemysłowe (M.P. nr A-84, poz. 1031). W załączniku do uchwały zamieszczono wykaz centralnych biur projektowych działających pod nadzorem poszczególnych ministerstw. Jednostką właściwą dla Ministerstwa Budownictwa było Centralne Biuro Projektów Architektonicznych i Budowlanych z siedzibą w Warszawie. Jednocześnie wprowadzono przepisy podatkowe niwelujące opłacalność prywatnych biur projektowych. W rezultacie ograniczono możliwość działalności prywatnych pracowni, a architekci zostali zmuszeni do podjęcia pracy w strukturach państwowych biur projektowych. W Krakowie już w 1949 r. utworzono oddział Centralnego Biura Architektury i Budownictwa, później znany jako Miastoprojekt Kraków. W ramach tej samej reorganizacji państwa 30 grudnia 1949 r. powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej (GKKF). Do kompetencji tej instytucji należało planowanie, kierowanie i kontrola całokształtu spraw związanych z dziedziną sportu, w tym uzgadnianie inwestycji z zakresu obiektów sportowych. W strukturze GKKF działała Komisja Oceny Projektów Inwestycyjnych, której zadaniem było uzgadnianie programów użytkowych oraz opiniowanie rozwiązań architektonicznych projektowanych obiektów. W ten sposób kształtowano obowiązujące standardy i „dobre praktyki” projektowe. Wszystkie te zmiany miały, przynajmniej w założeniu, usprawnić procesy administracyjne, odbiurokratyzować uzyskiwanie pozwoleń na budowę oraz zapewnić kontrolę nad socrealistycznym wyrazem architektonicznym projektowanych obiektów⁴. W 1949 r. przystąpiono do realizacji planu sześcioletniego, w ramach którego powstawały wielkie zakłady przemysłowe i wdrażano program budowy „nowego społeczeństwa”. Za narzędzie socjotechniczne służyła szeroko rozumiana kultura ujęta w ramy doktryny socrealistycznej. Obowiązujący wówczas propagandowy przekaz polityczny dobrze oddaje fragment tekstu opublikowany w jednodniówce „Włóknia-
rza”: „Jednym z najważniejszych elementów budowy

Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology (1939), a doctor of technical sciences, and a participant in the Warsaw Uprising, under the pseudonym “Wiktor,” an athlete and coach, was also the founder and secretary of the Sports and Leisure section of the International Union of Architects (UIA) [Wirszyłło 1961].

Political background

The mention of “principles of Socialist Realism” in the 1954 article cited above prompts us to look at the political context of the era in which the projects in question were created. In 1949, following political changes and new macroeconomic assumptions, a major reform of state management structures on the Soviet model was launched. These activities also included the design and execution of construction projects. On May 27, 1949, the Economic Committee of the Council of Ministers adopted a resolution on the agreement and approval of projects of industrial plants of state-owned enterprises by industrial authorities (M.P. No. A-84, item 1031). The appendix to the resolution includes a list of central design bureaus operating under the supervision of each ministry. The competent unit for the Ministry of Construction was the Central Bureau of Architectural and Construction Projects, based in Warsaw. At the same time, tax laws were introduced to level the profitability of private design firms. As a result, the potential for private design studios to operate was reduced, and architects were forced to work within the structures of state-owned design bureaus. A branch of the Central Office of Architecture and Construction, later known as Miastoprojekt Kraków, was established in Cracow as early as 1949. As part of the same state reorganization, the General Committee for Physical Culture (GKKF) was established on December 30, 1949. The authority of this institution included planning, directing and controlling all matters related to the field of sports, including the approval of design documentation of sports facilities. Within the structure of the GKKF was the Project Evaluation Committee, whose task was to approve use programs and provide opinions on the architectural solutions of proposed facilities. In this way, existing standards and design “good practices” were formulated. All of these changes were intended, at least in concept, to streamline administrative processes, de-bureaucratize the obtaining of construction permits, and ensure control over the Social-Realist architectural expression of the projected buildings.³ In 1949, the Six-Year Plan was launched, under which large industrial plants were built and a program to build a “new society” commenced. A broadly defined culture, framed by Socialist Realist doctrine, served as a social-engineering tool. The political propaganda message that was in effect at the time is well reflected in a piece of text published in the one-day edition of the “Włóknia-
rza.” “One of the most important elements of building the foundations of socialism in People’s

podstaw socjalizmu w Polsce Ludowej jest wychowanie nowego człowieka – świadomego twórcy nowego, sprawiedliwego ustroju. W procesie tego wychowania poważną rolę spełniają wychowanie fizyczne i sport, które poprzez podnoszenie sprawności fizycznej i stanu zdrowia narodu przysposabiają go do wydajnej pracy i obrony Ludowej Ojczyzny. Stają się one ważnym czynnikiem społecznej aktywizacji i wychowania młodzieży. [...] Powszechne wychowanie fizyczne i masowy sport w Polsce Ludowej – to pomnożenie sił budowniczych Polski Socjalistycznej [oryg.], jeden ze środków wychowania w duchu międzynarodowej solidarności sił postępu, to jeden ze środków walki o trwały i demokratyczny pokój” [Rusinek 1952, s. 3].

W ośrodkach wielkomiejskich powstawały wielofunkcyjne obiekty łączące funkcje sportowe i kulturalne, zwane pałacami młodzieży. W krakowskim Podgórzu postanowiono wybudować bardziej ambitny zespół – na Krzemionkach miał powstać stadion sportowy, odkryty basen oraz zespół boisk. U ich podnóża planowano natomiast kompleks składający się z krytego basenu z wieżą do skoków, sali gimnastycznej i budynku administracyjnego. Polityczne tło powstania kompleksu sportowego Włókniarz dobrze ilustruje artykuł Jana Bujaka, również opublikowany we wspomnianej jednodniówce z 1952 r.: „Wspaniały czyn złotowy podjęli sportowcy Koła Sportowego Z.S. „Włókniarz” przy Krakowskich Zakładach Przemysłu Odzieżowego w Krakowie, oddając do użytku w gorące dni przedzlotowe wybudowany przez siebie stadion sportowy. Stadion ten będzie służył młodzieży w jej dalszym wychowaniu dla ideałów Polski Ludowej i Budownictwa Socjalistycznego. Ten wspaniały czyn złotowy niech stanie się wezwaniem do całej młodzieży sportowej Krakowa, by stanęła do czynnej pracy nad dalszym rozwojem kultury fizycznej, by coraz liczniejsze i coraz piękniejsze stawały się nasze stadiony, by nasza młodzież stawiała się silna i odważna, pełna zapału do walki o realizację gigantycznych planów naszej 6-latki” [Bujak 1952, s. 4].

Niezrealizowany projekt parku sportowego na Krzemionkach

W spisie projektów przechowywanym w archiwum Politechniki Krakowskiej, w teście osobowej profesora Eryka Moja, zachowała się krótka charakterystyka projektu: „Zespół urządzeń sportowych oraz otwartych basenów kąpielowych dla ZS „Włókniarz” w Krakowie-Podgórzu-Krzemionki charakteryzuje się próbą nawiązania rozwiązań funkcjonalnych i konstrukcyjnych do bogatej konfiguracji terenu. Wielkość założenia ok. 12 ha. Projekt był wystawiony w Berlinie, w Paryżu i w Warszawie, publikowany w miesięczniku »Architektura« oraz zbiorczym »Architektura 1956–1959 r.« [...]. Ponadto był wystawiony na pokazie XX-lecia Polskiej Architektury w Moskwie i Pekinie” [APK, Akta osobowe profesora Eryka Moja].

Projekt powstał po 1956 r., w okresie politycznej „odwilży” oraz modernistycznej awangardy w architek-

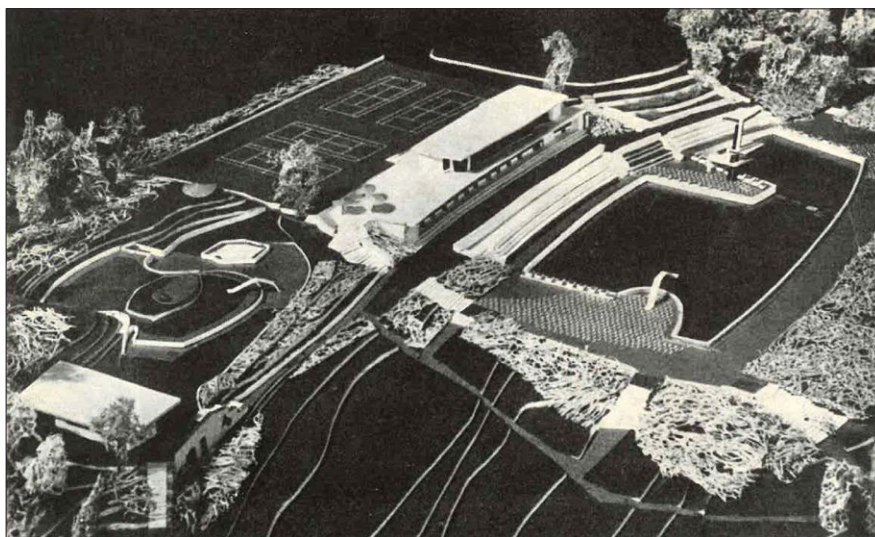
Poland is the upbringing of a new man—a conscious creator of a new, just system. In this upbringing, a significant role is played by physical education and sports, which, by raising the nation’s physical fitness and health, prepare it for the prominent work and defense of the People’s Homeland. They are becoming an important factor in the social activation and education of youth. [...] Universal physical education and mass sports in People’s Poland—this is a multiplication of the forces of the builders of Socialist Poland [original], one of the means of education in the spirit of international solidarity of the forces of progress, this is one of the means of struggle for lasting and democratic peace” [Rusinek 1952, p. 3].

Mixed-use facilities combining sports and cultural functions, called youth palaces, were built in metropolitan centers. In Cracow’s Podgórze district, it was decided to build a more ambitious complex—a sports stadium, an outdoor swimming pool and a complex of sports pitches were to be built in Krzemionki. Instead, a complex consisting of an indoor swimming pool with a jumping tower, a gymnasium, and an administration building was planned at their base. The political background of the creation of the Włókniarz sports complex is well illustrated by an article by Jan Bujak, also published in the aforementioned 1952 one-day newspaper: “A magnificent rally deed was undertaken by the athletes of ZS “Włókniarz” Sports Club at the Cracow Clothing Industry Plant in Cracow, putting the sports stadium they built for use in the hot days before the rally. This stadium will serve the youth in their further education for the ideals of People’s Poland and Socialist Construction. Let this magnificent rallying act become a call to all of Cracow’s sports youth to stand up to actively work on the further development of physical culture, so that our stadiums become increasingly numerous and beautiful, so that our youth become strong and courageous, full of enthusiasm to fight for the realization of the gigantic plans of our six-year-olds” [Bujak 1952, p. 4].

Unbuilt sports park project in Krzemionki

In the list of projects kept in the archives of the Cracow University of Technology, in the personal file of Professor Eryk Moj, a brief description of the project is preserved: “The complex of sports facilities and open swimming pools for the ZS ‘Włókniarz’ in Cracow-Podgórze-Krzemionki is characterized by an attempt to relate functional and structural solutions to the rich configuration of the area. The size of the ensemble is ca. 12 ha. The project was exhibited in Berlin, Paris, and Warsaw, published in the monthly magazine ‘Architektura’ and the collective issue ‘Architecture 1956–1959’ [...]. In addition, he was exhibited at the twentieth Anniversary Exhibition of Polish Architecture in Moscow and Beijing.” [APK, Akta osobowe profesora Eryka Moja].

The project was created after 1956, during the period of the political “thaw” and the Modernist

Ryc. 4. „Kąpielisko przy ośrodku sportowym w Krakowie” – zdjęcie makiety zespołu sportowego zlokalizowanego na południowym stoku Krzemionek, autor projektu: E. Moj, współpraca: A. Kowal, B. Klimek; źródło: *Architektura 1956–1959 1960*

Fig. 4. “The swimming pool at the sports complex in Cracow” – photo of a mock-up of the sports complex located on the southern slope of Krzemionki, author: E. Moj, with: A. Kowal, B. Klimek; source: *Architektura 1956–1959 1960*

turze. Znana ze zdjęcia makiety kompozycja obiektów została podporządkowana uwarunkowaniom krajobrazowym – zespół harmonijnie wpisuje się w tarasowy układ terenu. Wyraźnie widać to na modelu, na którym starannie odwzorowano przebieg poziomicy i wykazano brak większych ingerencji w naturalne ukształtowanie wzgórza. Zieleń uformowano w pasmach w sposób swobodny, rezygnując z osi kompozycyjnych i pokreśleń formalnych. Widoczna na modelu wieża zegarowa pawilonu sportowego, zaprojektowana przez zespół Plebańczyka i Brzuchowskiego, została przez Eryka Moja świadomie zignorowana – nie dominuje ani nie prowadzi na nią żaden ciąg widokowy, stanowi jedynie jeden z wielu elementów organizujących rozległe wnętrze stadionu i placu przed nim. Pawilony i baseny są rozmieszczone zgodnie z założeniem, że wytyczna funkcjonalna podporządkowana warunkom terenowym powinna być wystarczającą determinantą kompozycji. Zakładano, że wejście do zespołu basenów znajdzie się od strony projektowanej autostrady – Alei Powstańców Śląskich (ówczesnej ul. Telewizyjnej). W rezultacie uzyskano swobodną kompozycję urbanistyczną, w której elementy architektoniczne nie dominują nad krajobrazem. Obiekty projektowano jako prostopadłościennne bryły z charakterystycznymi podcieniami i masywnymi filarami podtrzymującymi płaskie dachy. Najbardziej wyszukaną formę otrzymała niecka dużego basenu wraz z trybuną. Wysublimowany kształt taflı wody oraz łuki jej krawędzi powtórzone w geometrii trybun dobrze wpisują się w miękkie linie skupisk drzew.

Park sportowy na Krzemionkach ostatecznie nie został zrealizowany. Ograniczono się jedynie do budowy boiska treningowego i strzelnicy. Po 1960 r. miasto nie podjęło już prób zagospodarowania terenów zgodnie z ich planowanym przeznaczeniem. Zaniedbane

avant-garde in architecture. The composition of the buildings, as seen in the mock-up photo, was subordinated to the landscape conditions—the complex fits harmoniously into the area’s terraced layout. This is evident in the model, which carefully mapped the course of the contour lines and showed no major interference with the hill’s natural relief. The greenery was formed in free-form strips, dispensing with compositional axes and formal overlaps. The clock tower of the sports pavilion, visible on the model and designed by Plebańczyk, Brzuchowski and colleagues, was deliberately ignored by Eryk Moj—it does not dominate or lead to any scenic route, and is only one of many elements organizing the vast interior of the stadium and the square in front of it. The pavilions and pools are arranged according to the assumption that the functional guideline, subordinated to the site conditions, should be a sufficient determinant of the composition. It was assumed that the entrance to the swimming pool complex would be from the side of the projected highway—Powstańców Śląskich Avenue (then Telewizyjna Street). The result is a freeform urban composition in which architectural elements do not dominate the landscape. The buildings were designed as rectangular masses with characteristic arcades and massive pillars supporting flat roofs. The most elaborate form was given to the basin of a large swimming pool along with a grandstand. The sublime shape of the water surface and the curves of its edges are repeated in the geometry of the stands, which fit well with the soft lines of the clusters of trees.

The sports park in Krzemionki was ultimately not built. It was limited only to the construction of a training field and a shooting range. After 1960, the city no longer attempted to develop the land according to its intended use. The neglected facilities on the south side

Ryc. 5. Relikty umocnień Twierdzy Kraków, stan z wiosny 2025 r.; fot. J. Wowczak

Fig. 5. Relics of fortifications of the Cracow Fortress, as of spring 2025; photo by J. Wowczak

obiekty po południowej stronie stadionu stopniowo ulegały sukcesji naturalnej i z czasem przekształciły się w zagajnik. Przez lata obszar pozostawał pod silną presją inwestycyjną; jego wschodnią część zabudowano budynkami wielorodzinnymi. Stadion popadał w ruinę – rozebrano zadaszenie trybuny południowej, a same trybuny ulegały postępującej destrukcji. Wobec groźby ze strony Rady Dzielnicy, Rady Miasta i Zarządu Miasta odebrania terenu Koronie, działacze i sympatycy klubu w 2014 r. podjęli starania o jego utrzymanie. Opracowano wówczas jeszcze jedną koncepcję budowy obiektów sportowych z programem użytkowym nawiązującym do projektu z lat 60. [Rapalski, Serafin 2014; Tymczak 2014].

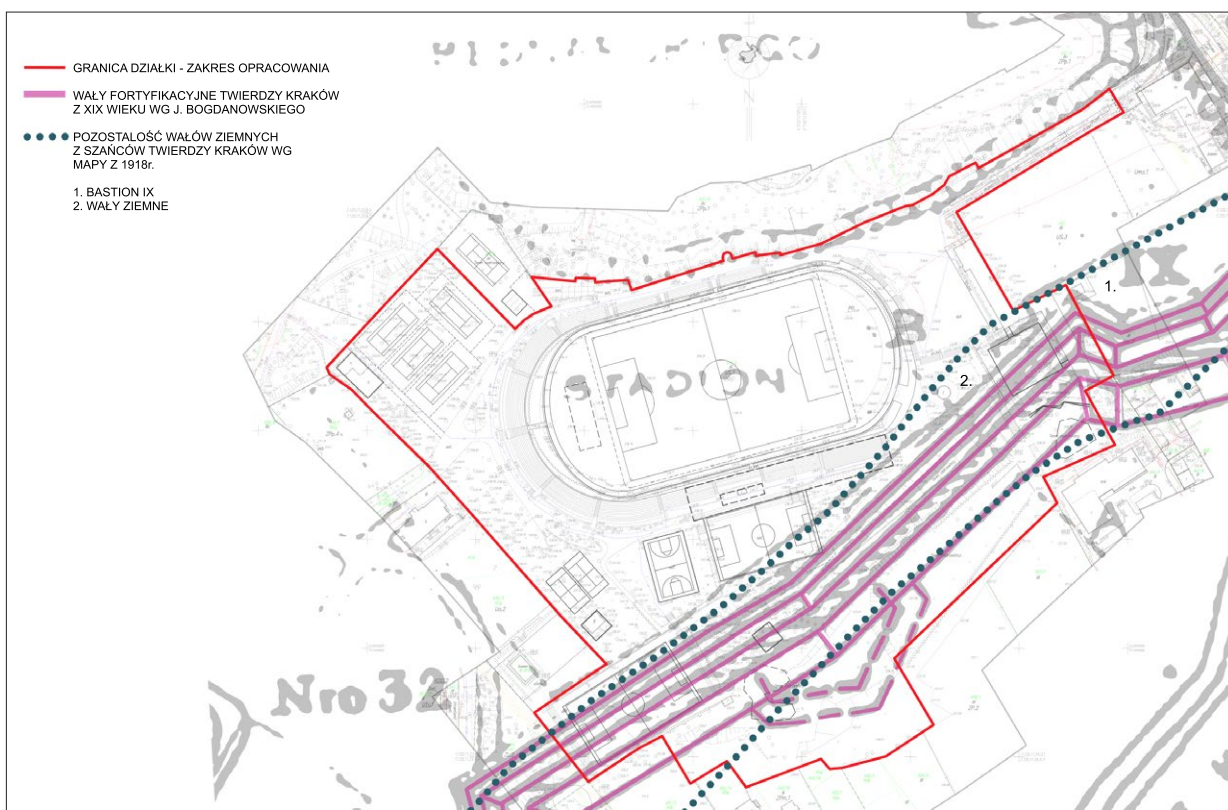
Pozostałości Twierdzy Kraków

Ślady dawnych umocnień Twierdzy Kraków są nadal widoczne na południowym stoku Krzemionek. Czytelny pozostaje przebieg wałów ziemnych pomiędzy bastionami (ryc. 5). Analiza historycznych dokumentów kartograficznych zestawionych ze współczesnym podkładem geodezyjnym wykazała, że w południowo-wschodnim narożniku terenu zachowały się pozostałości czoła bastionu IX. Z kolei miejsce dawnej

of the stadium gradually succumbed to natural succession and, over time, turned into a grove. Over the years, the area remained under heavy development pressure; its eastern part was developed with multifamily buildings. The stadium fell into disrepair—the canopy of the south stand was demolished, and the stands themselves gradually deteriorated. Faced with threats from the District Council, the City Council, and the City Administration to take the site away from Korona, activists and supporters of the club in 2014 made efforts to keep it. At that time, another proposal was developed for the construction of sports facilities with a use program referring to the 1960s design [Rapalski, Serafin 2014; Tymczak 2014].

Remains of the Cracow Fortress

Traces of the former fortifications of the Cracow Fortress are still visible on the southern slope of Krzemionki. The course of the earthen ramparts between the bastions remains legible (Fig. 5). An analysis of historical cartographic documents paired with a contemporary survey map showed that in the southeastern corner of the site, the remains of the front of Bastion IX remain. In turn, the site of the former archery range

Ryc. 6. Narys umocnień Twierdzy Kraków w granicach terenu kompleksu sportowego KS Korona: 1 – bastion IX, 2 – wały ziemne; oprac. graf. M. Tatar

Fig. 6. An outline of the fortifications of the Cracow Fortress within the boundaries of the KS Korona sports complex area: 1 – Bastion IX, 2 – earthen ramparts; by M. Tatar

strzelnicy łuczniczej odpowiada obszarowi między-wała Twierdzy Kraków. Zagadkowe formy ziemne w zachodniej części terenu wyraźnie powtarzają układ z mapy z 1919 r. Przedstawiona analiza graficzna w formie narysu umocnień znanych z dokumentów historycznych na współczesną mapę geodezyjną dowodzi, że na obszarze kompleksu sportowego zachowały się dobrze czytelne relikty fortyfikacji ziemnych Twierdzy Kraków (ryc. 6).

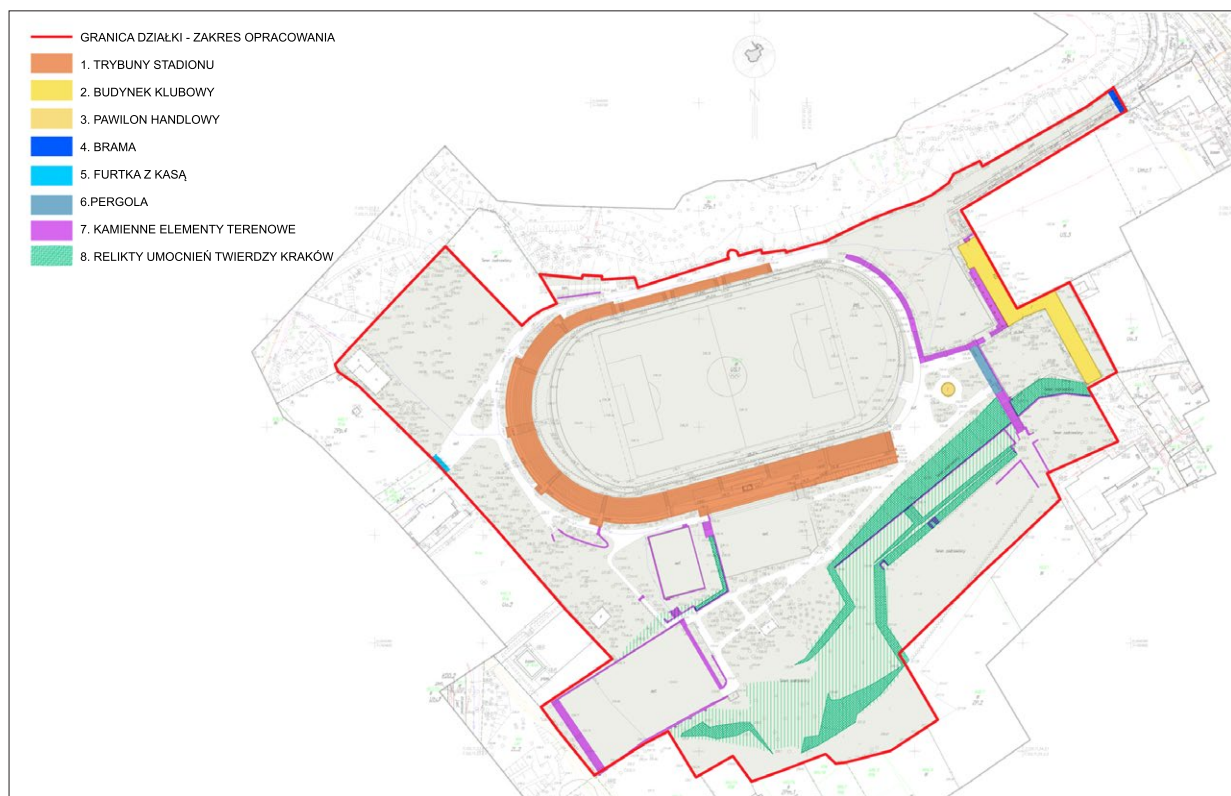
Stan zachowania obiektów stadionu i formy ich ochrony

Na terenie kompleksu zachowała się większość elementów zagospodarowania terenu z lat 50. (ryc. 7). Przede wszystkim przetrwały trybuny stadionu na Krzemionkach, które mimo likwidacji zadaszenia i budki spikera nadal wyglądają imponująco. Oryginalnym wyrazem architektonicznym wyróżnia się pawilon klubowy z wieżą zegarową i zachowanymi mozaikami w posadzce. Odrębność architektoniczna tego obiektu została doceniana, skoro w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wskazano go jako dobro kultury współczesnej. Zachował się także okrągły pawilon gastronomiczny, wzniesiony z cegły klinkierowej – zmianom uległo jedynie jego pokrycie dachowe. Wy-

corresponds to the area of the Cracow Fortress interval. The puzzling earthen formations in the western part of the site clearly repeat the layout from the 1919 map. The presented graphical analysis in the form of an outline of fortifications known from historical documents on a contemporary geodetic map proves that well-defined relics of earth fortifications of the Cracow Fortress are preserved in the area of the sports complex (Fig. 6).

State of preservation of the stadium facilities and their conservation forms

Most of the 1950s site development elements are preserved in the complex (Fig. 7). Most importantly, the stadium stands in Krzemionki have survived, and despite the removal of the canopy and announcer's booth, they still look impressive. The club pavilion, with its clock tower and preserved mosaics on the floor, stands out for its original architectural expression. The architectural distinctiveness of this building has been appreciated, since the local spatial development plan designates it as a contemporary cultural asset. The circular gastronomic pavilion, built of clinker brick, has also survived—only its roofing has changed. The listed elements are also included in the municipal

Ryc. 7. Elementy historyczne na terenie kompleksu sportowego KS Korona; oprac. graf. M. Tatar

Fig. 7. Historical elements on the territory of the KS Korona sports complex; by M. Tatar

mienione elementy zostały również ujęte w gminnej ewidencji zabytków, pod numerem 3923 (ul. Parkowa 12a). Na terenie kompleksu występują ponadto inne formy architektoniczne z lat 50. – charakterystyczne mury z kamienia wapiennego wzniesione „na dziko” na zaprawie cementowej, a także ceglane stopnie i nawierzchnie ścieżek. Szczególnie interesująca jest konstrukcja zejścia na dolną terasę ze sklepionym mostem przerzuconym nad międzywalem. Zachowały się również kioski biletowe przy bramie od ul. Parkowej oraz przy wejściu na teren stadionu od ul. Krzemionki, murowane z kamienia wapiennego. Pergola nad ścieżką prowadzącą na dolną terasę została natomiast współcześnie odtworzona.

Teren wpisano do rejestru zabytków jako część układu urbanistyczno-architektonicznego dzielnicy Podgórze pod numerem A-608 decyzją z dnia 26 października 1981 r., znajduje się on ponadto na obszarze historycznego zespołu miasta Krakowa uznanego za pomnik historii zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. i jest objęty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego obszaru „Stare Podgórze-Krzemionki” przyjętego uchwałą nr XC/1324/13 Rady Miasta Krakowa z dnia 20 listopada 2013 r. Można by zatem wnioskować, że jest on objęty wystarczającą ochroną konserwatorską. Wnioskom tym przeczy jednak rzeczywisty stan zachowania obiektów historycznych.

monument records, under number 3923 (12a Parkowa Street). In addition, there are other architectural forms from the 1950s in the complex—characteristic limestone walls built without approval in cement mortar, as well as brick steps and path surfaces. The construction of the descent to the lower terraces with a vaulted bridge spanning the fort gorge is particularly interesting. Also preserved are the ticket kiosks at the gate from Parkowa Street and at the entrance to the stadium area from Krzemionki Street, made of limestone. The pergola over the path leading to the lower terraces, meanwhile, has been reconstructed in a contemporary fashion.

The site is listed in the register of monuments as part of the urban and architectural layout of the Podgórze district under the number A-608 by a decision dated October 26, 1981; it is also located in the area of the historic complex of the city of Cracow recognized as a monument to history by an order of the President of the Republic of Poland dated September 8, 1994, and is covered by the local spatial development plan for the “Stare Podgórze-Krzemionki” area adopted by Resolution No. XC/1324/13 of the Cracow City Council dated November 20, 2013. Therefore, one could conclude that it is adequately protected by conservation measures. However, these conclusions are contradicted by the actual state of preservation of the historical structures.

Teren dawnego kompleksu sportowego jest dobrze eksponowany od strony Alei Powstańców Śląskich, jednak najważniejszy jest jego widok z Kopca Krakusa. Z kurhanu w kierunku północnym roztacza się szeroka panorama Krakowa. Wzniesienie Krzemionek od strony wschodniej zamyka estakada kolejowa, w kierunku zachodnim zaś widoczne są zadrzewienia dawnego cmentarza, ponad którymi wylania się ceglany fort wieżowy w sąsiedztwie kościoła św. Benedykta. W dalszym planie dostrzegalne są kamienice i charakterystyczne zwieńczenie podgórskiej fary. Dobrze widoczna jest także łąka pomiędzy kościołem św. Benedykta a Fortem – można się domyślać, gdzie skrywają się ślady wałów ziemnych XIX-wiecznej Twierdzy Kraków. Ten ocalały fragment reliktoowego krajobrazu zawdzięczamy ochronie konserwatorskiej bezpośredniego otoczenia cennych budynków zabytkowych. Na pozostałym obszarze Krzemionek historyczne elementy zdominowała współczesna zabudowa: modernistyczny gmach szkoły podstawowej w otoczeniu drzew, blok mieszkalny z lat 60., budynki wielorodzinne, a na zachodnim skraju u podnóża obiekty handlowo-usługowe branży motoryzacyjnej z placami magazynowymi. Nad Lasotynem góruje wieża telewizyjna. Autorzy tych obiektów nie komponowali ich we wzajemnych relacjach z uwzględnieniem widoku z kopca. Zabudowa jest chaotyczna, a architektura pawilonów i salonów samochodowych potęguje poczucie chaosu i utraty wartości krajobrazowych.

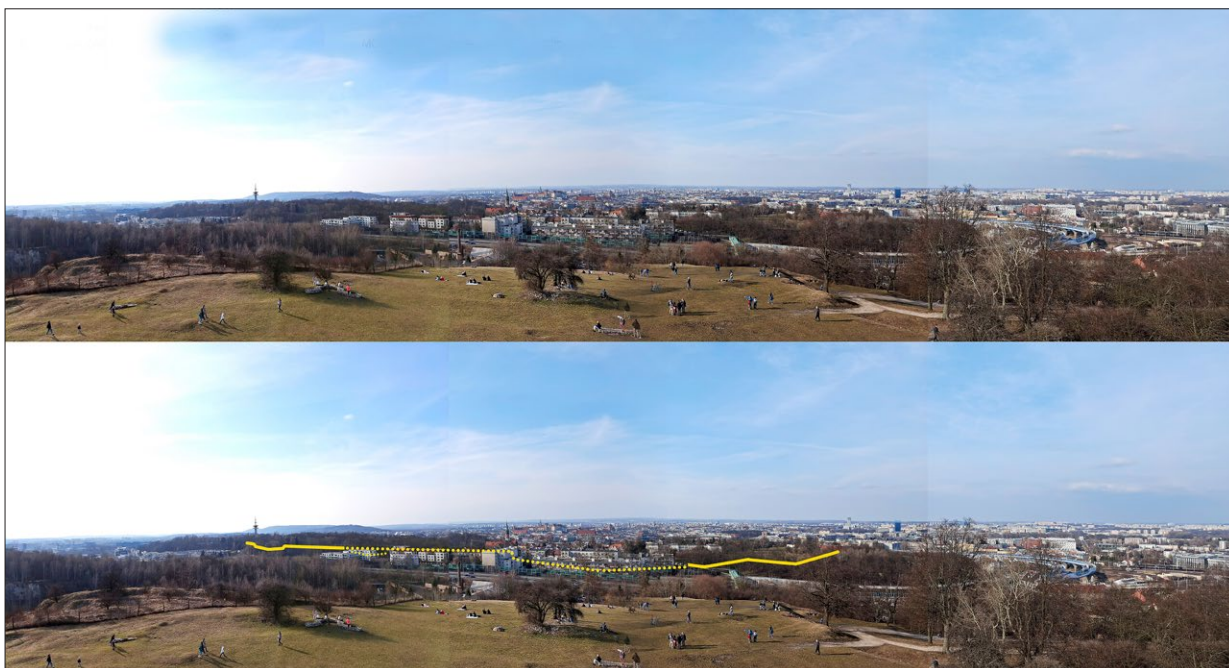
Teren zespołu sportowego na Krzemionkach miał w pierwotnym zamyśle przylegać do głównej arterii i obejmować większy obszar. W połączeniu z komponowanymi smugami drzew tworzyłby nawarstwienia zielonych planów i byłby interpretowany jako kontynuacja układu terenów zielonych przy forcie św. Benedykta. Nadal istnieje możliwość wyeksponowania wałów ziemnych przed działobitnią jako elementu większej kompozycji krajobrazowej. Wymagałoby to jednak trzebieży samosiejek – pozostaje więc pytanie, czy taka interwencja będzie możliwa na terenie dzierżawionym przez klub sportowy? Obiekty, które zostały objęte ochroną konserwatorską, tworzą cenny zespół historycznych elementów krajobrazu, powstałych w różnych okresach. Mogłyby stanowić istotny składnik kompozycji urbanistycznej dzielnicy. Relikty wałów, gdyby zostały odsłonięte, mogłyby w powiązaniu z innymi fragmentami umocnić twierdzy uczynić granicę historycznego Podgórza i wzmocnić tożsamość krajobrazową tego obszaru (ryc. 8).

Podobnie zdegradowane są potencjalne powiązania widokowe terenu dawnego KS Korona z otoczeniem. Gęste zadrzewienia uniemożliwiają dziś interpretację form ziemnych, a historyczna kompozycja urbanistyczna zespołu stadionu pozostaje nieczytelna. Nieczytelne są też powiązania widokowe ponad drzewami Parku Bednarskiego w kierunku Podgórza, Kazimierza i centrum Krakowa, a projektowane z myślą o tych panoramach platformy widokowe straciły swoją pierwotną użyteczność. Brakuje również otworzyć krajobrazo-

The site of the former sports complex is well exposed from Powstańców Śląskich Avenue, but the most important is its view from the Krakus Mound. The barrow to the north offers a wide panorama of Cracow. Krzemionki hill is closed off from the east by a railroad overpass, while to the west one can see the canopies of a former cemetery, above which emerges a brick tower fort in the vicinity of St. Benedict's Church. In the further background, the townhouses and the characteristic finial of the Podgórze parish church are discernible. Also well visible is the meadow between St. Benedict's Church and the Fort—one can guess where traces of the earthen ramparts of the nineteenth-century Cracow Fortress are hiding. This surviving piece of relic landscape is due to the conservation protection of the immediate surroundings of valuable historic buildings. In the rest of the Krzemionki area, the historical elements have been dominated by modern developments: a Modernist elementary school building surrounded by trees, a 1960s apartment block, multi-family buildings, and on the western edge at the foothills, automotive retail and service facilities with storage yards. Above Lasotyń is a television tower. The authors of these structures did not compose them in mutual relations with regard to the view from the mound. The development is chaotic, and the architecture of pavilions and car dealerships heightens the sense of disorder and the loss of landscape values.

The sports complex in Krzemionki was originally intended to be adjacent to the main arterial and to cover a larger area. Combined with composed tree streaks, it would form a layering of green plans and would be interpreted as a continuation of the layout of the green areas at Fort St. Benedict. There is still an opportunity to expose the earthen ramparts in front of the gun emplacement as part of a larger landscape composition. However, this would require the thinning of volunteer trees—so the question remains, will such an intervention be possible on land leased by a sports club? The structures, which have been placed under statutory conservation, form a valuable set of historical landscape elements, created in different periods. They could be an important component of the district's urban composition. The relics of the ramparts, if displayed, could, in conjunction with other fragments of fortress fortifications, make the boundary of the historic Krzemionki more legible and strengthen the landscape identity of the area (Fig. 8).

Similarly, the potential view links of the former KS Korona site with the surrounding area are degraded. Today, dense tree canopies make it impossible to interpret the ground forms, and the historic urban composition of the stadium complex remains illegible. The visual linkages above the trees of Bednarski Park towards Podgórze, Kazimierz and the center of Cracow are also unclear, and the viewing platforms

Ryc. 8. Widok panoramiczny z Kopca Krakusa w kierunku Podgórze; żółtą linią zaznaczono przebieg wałów ziemnych Twierdzy Kraków; oprac. graf. A. Rykaczewska

Fig. 8. Panoramic view from the Krakus Mound in the direction of Podgórze; the yellow line marks the course of the earthen ramparts of the Cracow Fortress; by A. Rykaczewska

wych w kierunku południowym, mimo że szczególnie atrakcyjne mogłyby być relacje widokowe z Kopcem Krakusa, kamieniołomem Liban czy zalesionymi terenami Bonarki. Wszystkie te powiązania widokowe, panoramy, widoki i zarośnięte relikty dawnych umocnień to utracone wartości krajobrazowe Krzemionek.

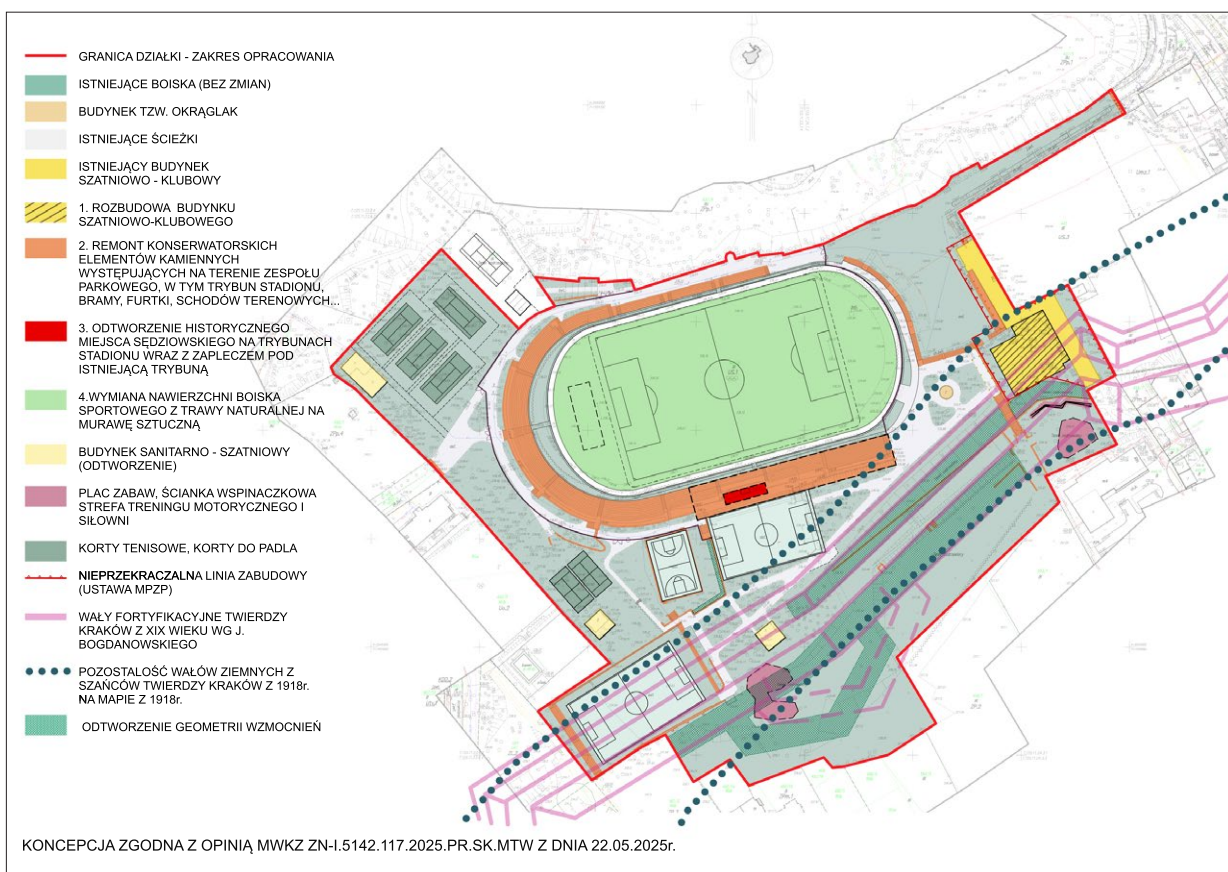
Obecny sposób użytkowania terenu i plany inwestycyjne

W 2015 r. teren został przekazany w dzierżawę Klubowi Sportowemu Kabel, którego działalność koncentruje się przede wszystkim na kultywowaniu kultury piłkarskiej oraz działalności gastronomicznej. Stadion jest również udostępniany na imprezy plenerowe. Klub prowadzi na terenie obiektu liczne prace budowlane i modernizacyjne – wyremontował pawilon szatniowy z wieżą zegarową, inwestuje w boiska, a także korty zadaszane konstrukcją pneumatyczną⁵. Na mocy decyzji administracyjnych przebudowuje południową trybunę od strony jej zaplecza. Sukcesywnie dostosowuje również obiekt do wymogów przepisów o imprezach masowych. W ramach tych działań boisko zostało odgrodzone od bieżni i trybun stalowym ogrodzeniem z bramami i wejściami, a bramy pomalowano na jaskrawy żółty kolor, tworząc silny akcent wizualny dominujący w krajobrazie. Standardowe lampy to kolejny współczesny element obniżający estetyczną i krajobrazową wartość historycznego obiektu. Na dawnym placu przed trybuną południową klub wybudował boisko treningowe do gry w piłkę nożną typu „Orlik” wraz z ogrodzeniem, co doprowadziło do zatarcia pierwotnego przeznaczenia

designed for these panoramas have lost their original usefulness. There is also a lack of landscape openings to the south, even though the view relationships with the Krakus Mound, the Liban quarry or the wooded areas of Bonarka could be particularly attractive. All of these visual linkages, panoramas, vistas and overgrown relics of former fortifications are lost landscape values of Krzemionki.

Current land use and development plans

In 2015, the site was leased to the Kabel Sports Club, whose activities primarily focus on cultivating football culture and catering. The stadium can also be leased for outdoor events. The club is carrying out numerous construction and modernization works on the site—it has renovated the locker room pavilion with a clock tower, invested in playing fields, as well as courts roofed with an inflatable structure.⁴ Under administrative decisions, the club is in the process of rebuilding the south grandstand from its backside. It is also successively bringing the facility into compliance with regulations on mass events. As part of these measures, the pitch has been separated from the running track and stands by a steel fence with gates and entrances, and the gates have been painted bright yellow, creating a strong visual accent that dominates the landscape. Standard lamps are another modern element that diminishes the aesthetic and landscape value of a historic site. On the former plaza in front of the south grandstand, the club built an “Orlik” type soccer training field with a fence, which led to the obliteration of the original purpose

Ryc. 9. Analiza uwarunkowań oraz koncepcja programowo-przestrzenna parku sportowego Korona na Krzemionkach; oprac. graf. M. Tatar
Fig. 9. Analysis of conditions and programmatic and spatial concept of the Korona sports park in Krzemionki; by M. Tatar

i charakteru tej wielofunkcyjnej przestrzeni. Postępuje zużycie techniczne i estetyczna degradacja – dostawiono prowizoryczne przybudówki do zabytkowego pawilonu gastronomicznego, a wśród drzew pojawiają się kontenery oraz tymczasowe obiekty pawilonowe i stoiska gastronomiczne. Na placu pomiędzy stadionem a budynkiem klubowym ustawiane są samochody gastronomiczne typu food-truck. W planach są dalsze inwestycje⁶.

Zarząd Inwestycji Sportowych w Krakowie podjął starania o właściwe zagospodarowanie terenu z punktu widzenia ochrony jego wartości. Opracowano analizę uwarunkowań historycznych i krajobrazowych z wnioskami przedstawionymi w formie koncepcji programowo-przestrzennej⁷. Koncepcja ta określa ramy dopuszczalnej w świetle zapisów planu miejscowego rozbudowy budynku administracyjno-szatniowego oraz sankcjonuje realizację, w oparciu o zatwierdzony projekt, boiska o sztucznej nawierzchni. Przewiduje także częściową zabudowę pod południową trybuną stadionu wraz z odtworzeniem pomieszczenia spikera i zadaszenia nad centralną częścią trybuny. Uwzględnia ponadto planowane obiekty pneumatyczne o charakterze tymczasowym, ujęte w programie inwestycyjnym klubu sportowego, w tym zespół kortów przy granicy z Parkiem Bednarskiego. Przede wszystkim jednak opracowanie wskazuje historyczne elementy ukształtowania terenu

and character of this multipurpose space. Technical wear and tear and aesthetic degradation are progressing—makeshift additions have been made to the historic gastronomic pavilion, and containers, temporary pavilion structures, and food stands are appearing among the trees. Food trucks are set up in the plaza between the stadium and the club building. Further projects are planned.⁵

The Sports Project Board of Cracow has made efforts to properly develop the site from the point of view of protecting its value. An analysis of historical and landscape conditions was prepared with conclusions presented in the form of a programmatic and spatial proposal.⁶ This proposal defines the framework of the expansion of the administration and locker room building permitted under the provisions of the local plan, and sanctions the construction, based on the approved project, of a pitch with an artificial surface. It also provides for partial development under the stadium's south grandstand, along with the restoration of the announcer's room and the canopy over the center stand. In addition, it takes into account the planned temporary pneumatic facilities included in the sports club's development program, including a complex of courts near the border with Bednarski Park. Above all, however, the study identifies historical landform

Ryc. 10. Powiązania funkcjonalne terenu stadionu KS Korona z sąsiednimi terenami zielonymi; ortofotomapa
 Fig. 10. Functional linkages of the KS Korona stadium site with neighboring green areas; orthophotomap

– pozostałości dawnej Twierdzy Kraków, które należy chronić i eksponować. Przedstawia również możliwości zagospodarowania terenu i przywrócenia mu charakteru parku sportowego. Dokument uzyskał pozytywną opinię konserwatora zabytków i może stanowić podstawę do dalszych prac projektowych nad przyszłym parkiem sportowym na Krzemionkach. Gdyby takie założenie powstało, to wraz z przyległym od strony północnej Parkiem Bednarskiego oraz zadrzewionymi terenami wokół kompleksu Telewizji Kraków stanowiłoby zwarty obszar zieleni o powierzchni ok. 30 ha, o zróżnicowanym, bogatym w obiekty zabytkowe i atrakcyjnym przyrodniczo i geologicznie charakterze.

Wnioski

Na terenie dawnego parku sportowego na Krzemionkach następuje uzupełnianie elementów zabytkowych współczesnymi obiektami sportowymi o niskim standardzie architektonicznym, z zastosowaniem tanich rozwiązań materiałowych, które nie współgrają z wysoką rangą architektoniczną obiektów historycznych. Mimo objęcia terenu obszarem wpisem do rejestru zabytków oraz ujęcia poszczególnych elementów w gminnej ewidencji zabytków następuje powolna degradacja wartości krajobrazowych i architektonicznych dawnego stadionu Korony. Szansą na odwrócenie tego procesu może

elements—remnants of the former Cracow Fortress, which should be protected and exposed. It also presents options for developing the area and restoring it as a sports park. The document has received a positive opinion from the conservator of historical monuments and can form the basis for further design work on the future sports park in Krzemionki. If such an establishment were to be created, then along with Bednarski Park adjacent to the north and the wooded areas around the Cracow Television complex, it would constitute a compact green area of about 30 ha, with a diverse, rich in historical structures and attractive natural and geological character.

Conclusions

In the area of the former sports park in Krzemionki, there is a supplementation of historic elements with modern sports facilities of low architectural standard, using cheap material solutions that do not harmonize with the high architectural rank of the historic buildings. Despite the listing of the area in the register of monuments and that of individual elements in the municipal monument records, there is a slow degradation of the landscape and architectural values of the former Korona stadium. A return to the idea of a sports park, already present at the dawn of the

być powrót do idei parku sportowego, obecnej już u zarania powstania kompleksu w latach 50. XX w. W takim założeniu funkcja rekreacyjna może – i powinna – pozostawać równorzędna wobec funkcji sportowej. Należy ograniczyć możliwość lokalizacji kolejnych boisk oraz dalszych przekształceń terenu, a jednocześnie dążyć do eksponowania historycznych elementów zagospodarowania i ponownego uczynienia relikwów dawnych umocnień ziemnych Twierdzy Kraków. Aby to osiągnąć, konieczne jest przeprowadzenie waloryzacji istniejącej zieleni, a w dalszej perspektywie zapewne również selektywna wycinka drzew zacierających ślady historycznych fortyfikacji. Należy także rozważyć objęcie zespołu obiektów sportowych wraz z terenem pełną ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków wszystkich historycznych elementów kompozycji z lat 50. oraz zachowanych umocnień ziemnych Twierdzy Kraków. Pozwoliłoby to w pełni kontrolować wprowadzanie nowych form architektonicznych, egzekwować stosowanie właściwych materiałów wykończeniowych, w nawiązaniu do historycznego charakteru założenia, oraz wykluczyć rozwiązania prowizoryczne i tymczasowe o niskim standardzie architektonicznym. Sposób zagospodarowania terenu należy poddać kompleksowej analizie krajobrazowej, obejmującej relacje z terenami sąsiednimi oraz powiązania widokowe, ze szczególnym uwzględnieniem ekspozycji z Kopca Krakusa.

complex's creation in the 1950s, could prove to be an opportunity to reverse this process. Under such an assumption, the recreational function can—and should—remain equal to the sports function. It is necessary to limit the possibility of building further pitches and the further modification of the area, while striving to display the historical elements of development and make the relics of the former earthen fortifications of the Cracow Fortress legible again. To achieve this, it is necessary to valorize the existing greenery and, in the long term, probably also selectively cut trees that obscure traces of historical fortifications. Consideration should also be given to placing the complex of sports facilities along with the area under full statutory conservation by entering all historical elements of the 1950s composition and the preserved earth fortifications of the Cracow Fortress in the register of monuments. This would allow to fully control the introduction of new architectural forms, enforce the use of appropriate finishing materials, with reference to the historical character of the layout, and exclude makeshift and temporary solutions of low architectural standard. The land development should be subject to a comprehensive landscape analysis, including relationships with neighboring areas and visual connections, with particular attention to exposure from the Krakus Mound.

Przypisy

- ¹ W zbiorze dokumentacji archiwalnej związanej z Parkiem Bednarskiego znajduje się plan geodezyjny z zaznaczonym przebiegiem wałów ziemnych: „Położenie parku W. Bednarskiego na Podgórzu wraz z przyległymi terenami, mapa sporządzona w Biurze regulacji miasta przy Budownictwie miejskim oddz. B z dnia 22. VIII 1918 opracowana przez geometrę Henryka Wojciechowskiego” [ANK, Park Bednarskiego].
- ² Julian Brzuchowski (1909–1987) – architekt i sędzia sportowy, absolwent Wydziału Architektury Politechniki Lwowskiej (1938). W czasie okupacji pracował zawodowo, projektował m.in. wnętrze Teatru Skarbowski we Lwowie oraz obiekty sportowe w Moskwie. Lwów opuścił w 1944 r. W 1947 r. przeprowadził się do Warszawy, gdzie kierował Miastoprojektem Stolica i wykładał na Wydziale Architektury SGGW. Do jego najważniejszych realizacji należą: Stadion Śląski w Chorzowie (1950, wspólnie z Danutą Bredy-Brzuchowską), lodowisko Torwar (1950–1953), biurowiec Stalexportu (1952–1953, wspólnie z Danutą Bredy-Brzuchowską), stadion Polonii Warszawa (1953–1954), Dom Turysty PTTK w Warszawie (1954), pływalnia KS Kolejacz w Warszawie (1955, wspólnie z Danutą Bredy-Brzuchowską), hala sportowa w Koszalinie (1961) oraz zespół basenów Wisła w Warszawie (1971). Był uznanym autorytetem w zakresie projektowania obiektów sportowych oraz autorem podręczników: *Urządzenia sportowe. Wytyczne do projektowania* (1954) i *Urządzenia sportowe. Projektowanie i budowa* (1959) [Archiwum SARP, Nytsch, „Leksykon”]. Marian Plebańczyk (1905–1973) – architekt, sportowiec, działacz społeczny oraz fotograf dokumentalista. Urodził się w Podgórzu i przez całe życie pozostawał związany z wio-

Footnotes

- ¹ In the collection of archival documentation related to Bednarski Park, there is a survey plan with the course of the earth embankments marked: “Położenie parku W. Bednarskiego na Podgórzu wraz z przyległymi terenami, mapa sporządzona w Biurze regulacji miasta przy Budownictwie miejskim oddz. B z dnia 22. VIII 1918 opracowana przez geometrę Henryka Wojciechowskiego” [ANK, Park Bednarskiego].
- ² Julian Brzuchowski (1909–1987) – architect and sports referee, a graduate of the Faculty of Architecture of the Lviv Polytechnic (1938). During the occupation, he continued to work professionally, designing, among other things, the interior of the Skarbowski Theater in Lviv and sports facilities in Moscow. He left Lviv in 1944. In 1947, he moved to Warsaw, where he headed Miastoprojekt Stolica and taught at the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Life Sciences. His most significant projects include: the Silesian Stadium in Chorzów (1950, together with Danuta Bredy-Brzuchowska), the Torwar ice rink (1950–1953), the Stalexport office building (1952–1953, in collaboration with Danuta Bredy-Brzuchowska), the Polonia Warsaw stadium (1953–1954), the PTTK Tourist House in Warsaw (1954), the KS Kolejacz swimming pool in Warsaw (1955, in collaboration with Danuta Bredy-Brzuchowska), the sports hall in Koszalin (1961), and the Wisła swimming pool complex in Warsaw (1971). He was a recognized authority in the field of sports facility design and the author of the textbooks: *Urządzenia sportowe. Wytyczne do projektowania* (1954) and *Urządzenia sportowe. Projektowanie i budowa* (1959) [SARP Archives, Nytsch, “Leksykon”]. Marian Plebańczyk (1905–1973) – architect, athlete, social activist, and documentary photographer. He was born in

- ślarstwem i kajakarstwem. W latach 1924–1929 był zawodnikiem Oddziału Wioślarskiego krakowskiego „Sokoła”, a także współzałożycielem Kolejowego Klubu Wioślarskiego [Kubiształ 2018]. Stąd zapewne powierzenie mu projektu świetlicy „Sokoła” przy ul. Parkowej. Był absolwentem Wyższej Szkoły Przemysłowej w Krakowie (1924). Projektował m.in. przystanie wodne [Kwiatek 2019]. Pełnił funkcję kierownika budowy stadionu na Krzemionkach oraz opracowywał „fragmenty i szczegóły” projektu [Plebańczyk 1952].
- ³ Eryk Moj (1920–1990) – architekt, profesor Politechniki Krakowskiej. Uczestnik kampanii wrześniowej, w czasie okupacji niemieckiej działał w konspiracji. Po wojnie studiował na Wydziale Architektury AGH, uzyskując dyplom w 1950 r. Już od 1949 r. pracował na Wydziale Architektury AGH, później Politechniki Krakowskiej, a równolegle – w biurze projektów Miastoprojekt Kraków. Pełnił funkcję kierownika Zakładu Budownictwa Ogólnego na Wydziale Budownictwa PK. Był głównym projektantem Akademii Górniczo-Hutniczej, współautorem kilkunastu pawilonów uczelni, m.in. budynków Wydziałów Górniczego. Projektował również Klinikę Pediatrię Akademii Medycznej w Krakowie (fundacja USA, wspólnie z Antonim Kowalem), Park Kultury i Wypoczynku w Sosnowcu z zespołem basenowym, Ośrodek Sportowy UMCS w Lublinie (we współpracy z Bolesławem Klimkiem) i wiele innych realizacji. Profesor Eryk Moj był uznanym autorytetem w dziedzinie projektowania basenów kąpielowych oraz systemów kurtynowych ścian aluminiowych [APK, Akta osobowe profesora Eryka Moja].
- ⁴ Minister Budownictwa Miast i Osiedli wydał zarządzenie w sprawie upoważnienia komórek weryfikacyjnych w podległych mu biurach projektów Ministrowi Budownictwa Miast i Osiedli, do zatwierdzania projektów podstawowych (M.P. nr A-102, poz. 1481). Zarządzenie to stanowiło wykonanie uchwały nr 817 Prezydium Rządu z dnia 1 grudnia 1951 r. w sprawie zatwierdzania projektów urbanistycznych i architektonicznych. Następnie 22 kwietnia 1953 r. Minister Budownictwa Miast i Osiedli wydał zarządzenie w sprawie ustalenia wykazu biur projektowych upoważnionych do zatwierdzania podstawowych projektów budowlanych w zakresie budownictwa ogólnego (M.P. nr A-51, poz. 577), które uchylało wcześniejsze regulacje z 1951 r.
- ⁵ Klub Sportowy Kabel planuje dalsze inwestycje, obejmujące m.in. zespół boisk sportowych oraz znaczną rozbudowę istniejącego budynku szatniowego. Autor niniejszego artykułu na zlecenie Zarządu Inwestycji Sportowych w Krakowie opracował w 2025 r. studium krajobrazowe dotyczące tego obszaru.
- ⁶ Planowana jest budowa zespołu kortów tenisowych przykrytych konstrukcją pneumatyczną, rozbudowa historycznego budynku szatniowego oraz realizacja kolejnych boisk piłkarskich z obiektami towarzyszącymi.
- ⁷ Analizę opracował autor niniejszego artykułu na przełomie lat 2024 i 2025.

- Podgórze and remained involved in rowing and canoeing throughout his life. From 1924 to 1929, he was a member of the rowing team of the Kraków “Sokół” club and a co-founder of the Railway Rowing Club [Kubiształ 2018]. This is likely why he was entrusted with the design of the “Sokół” community center on Parkowa Street. He was a graduate of the Higher School of Industry in Cracow (1924). His designs included, among other things, boat marinas [Kwiatek 2019]. He served as construction manager for the stadium in Krzemionki and developed “fragments and details” of the design [Plebańczyk 1952].
- ³ Erik Moj (1920–1990) – architect, professor of the Cracow University of Technology. A participant in the September campaign, he was active in the underground during the German occupation. After the war, he studied at the Faculty of Architecture of the AGH University of Science and Technology, receiving his diploma in 1950. Since 1949, he had already worked at the Faculty of Architecture of the AGH University of Science and Technology, later at the Cracow University of Technology, and in parallel – in Miastoprojekt Kraków. He served as head of the Department of Construction at the Faculty of Civil Engineering of the CUT. He was the chief designer of the AGH University of Science and Technology, co-authoring more than a dozen of the university’s pavilions, including the buildings of the Faculty of Mining. He also designed the Pediatric Clinic of the Medical Academy in Cracow (funded by the US, together with Antoni Kowal), the Park of Culture and Recreation in Sosnowiec with a swimming pool complex, the Sports Center of the UMCS in Lublin (in cooperation with Bolesław Klimek) and many other projects. Professor Eryk Moj was a recognized authority on the design of swimming pools and aluminum curtain wall systems [APK, Akta osobowe profesora Eryka Moja].
- ⁴ The Minister of City and Housing Estate Construction issued an order on authorizing verification cells in the project offices under the Ministry of City and Housing Estate Construction to approve basic projects (M.P. No. A-102, item 1481). The order implemented Resolution No. 817 of the Presidium of the Government, dated December 1, 1951, on the approval of urban planning and architectural designs. Subsequently, on April 22, 1953, the Minister of Urban and Settlement Construction issued an order on the establishment of a list of design offices authorized to approve basic construction projects in the field of general construction (M.P. No. A-51, item 577), which repealed the earlier 1951 regulations.
- ⁵ The Kabel Sports Club is planning further projects, including a complex of sports fields and a major expansion of the existing locker room building. The author of this article, commissioned by the Sports Project Board of Cracow, prepared a landscape study of the area in 2025.
- ⁶ It is planned to build a complex of tennis courts covered with an inflatable structure, expand the historic locker room building and develop more football fields with accompanying facilities.
- ⁶ The analysis was prepared by the author of this article for 2024/2025.

Bibliografia

Archiwalia / Archive materials
 Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej ANK):
 – Park Bednarskiego, sygn. 29/1410/0/2.3.1/ABM TAU BUP 5p259b;

– Budynek przy ul. Parkowej, sygn. 12 29/420/0/-/1028.
 Archiwum Politechniki Krakowskiej (dalej APK), Akta osobowe profesora Eryka Moja.

Archiwum Stowarzyszenia Architektów Polskich w Warszawie (dalej Archiwum SARP), Andrzej L. Nytsch, „Leksykon architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce działających”, rkps w depozycie.

Teksty źródłowe / Source texts

Bujak Jan, *Młodzieży! Naprzód na Złot Młodych Przodowników Budowniczych Polski Ludowej*, „Włókniarz. Jednodniówka wydana z okazji otwarcia stadionu”, 29 czerwca 1952.

Rusinek Kazimierz, *Czerwone Sztandary na maszt!!!*, „Włókniarz. Jednodniówka wydana z okazji otwarcia stadionu”, 29 czerwca 1952.

„Włókniarz. Jednodniówka wydana z okazji otwarcia stadionu”, 29 czerwca 1952.

Opracowania / Secondary sources

Architektura 1956–1959, katalog wystawy („Wystawa Architektury 1956–1959”), Zarząd Główny SARP, Warszawa 1960.

Atlas historyczny miast polskich, t. 5: Małopolska, z. 1: Kraków, Kraków 2007.

Bogdanowski Janusz, *Wąrownie i zieleń Twierdzy Kraków*, Kraków 1979.

Kwiatek Anna, *Krakowianin o wielu pasjach. Fotografie amatorskie Mariana Plebańczyka w zbiorach Muzeum Krakowa*, „Krzysztofor” 2019, nr 37.

Mączyński Wojciech A., *Dziennik zdarzeń w mieście Krakowie w czasie Konfederacji Barskiej*, Kraków 1911.

Mączyński Józef, *Duchy na Krzemionkach pod Krakowem*, [w:] *Kilka podań i wspomnień krakowskich*, red. Józef Mączyński, Kraków 1855.

Opaliński Piotr, *Austriackie fortyfikacje podgórza w latach 1790–1859*, [w:] *Miasto pod kopcem*, red. Elżbieta Firlet, Kraków 2016.

Przegon Wojciech, *Zmiany użytkowania ziemi w procesie urbanizacji krajobrazu na przykładzie Miasta Podgórze 1784–1917*, Kraków 2004.

Syrkus Helena, *Ku idei osiedla społecznego*, Warszawa 1976.

Wirzyłło Romuald, *Budownictwo urządzeń sportowych*, Warszawa 1961.

Włodarczyk Małgorzata, *Dwa miasta Krakowa. Modernizm lat 1945–1990 w dzielnicach Kazimierz i Podgórze*, Kraków 2014.

Zubrzycki-Sas Jan, *Mistrz Tiwardowski, białoksiężnik polski*, Miejsce Piastowe 1928.

Publikacje prasowe / Press publications

Dziwoński Kazimierz, *Kraków jutra*, „Ziemia. Ilustrowany Miesięcznik Krajoznawczy” 1939, nr 4.

Wirzyłło Romuald, *Architektura terenów kultury fizycznej*, „Architektura” 1954, nr 4.

Wirzyłło Romuald, *Kultura fizyczna i sport na osiedlu*, „Architektura” 1959, nr 4.

Źródła elektroniczne / Electronic sources

Interaktywna mapa Twierdzy Kraków podzielona na obszary I–VIII, [b.d.], <http://kaponiera.pl> (dostęp: 21.08.2025).

Kubisztal Paweł, „Z albumu wspomnień – Marian Plebańczyk” w *Muzeum Podgórze*, podgorze.pl, 21 maja 2018, <https://podgorze.pl/z-albumu-wspomnien-marian-plebanczyk-w-muzeum-podgorza/> (dostęp: 21.08.2025).

Rapalski Piotr, Serafin Dawid, *Korona ma pomysł na piękny kompleks sportowy na Krzemionkach*, *Gazeta Krakowska*, 14 maja 2014, <https://gazetakrakowska.pl/korona-ma-pomysl-na-piekny-kompleks-sportowy-na-krzemionkach-wizualizacja/ar/3434989> (dostęp: 21.08.2025).

Tymczak Piotr, *Basen na wzgórzu Krzemionek*, *Dziennik Polski*, 14 maja 2014, <https://dziennikpolski24.pl/basen-na-wzgorzu-krzemionek/ar/c3-3434475> (dostęp: 21.08.2025).

Streszczenie

Na wierzcholinie Krzemionek, na krakowskim Podgórzu, znajduje się stadion użytkowany niegdyś przez Klub Sportowy Korona. Obiekt jest wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Na jego terenie, obok elementów architektonicznych pierwotnej kompozycji, czytelne są wcześniejsze historyczne umocnienia ziemne Twierdzy Kraków. Obszar ten pozostaje pod presją inwestycyjną ze strony użytkowników terenu. Artykuł przedstawia historię oraz tło polityczne powstania stadionu, a także jego walory architektoniczne i krajobrazowe, jak również koncepcję zagospodarowania terenu z poszanowaniem wartości kompozycyjnych i historycznych.

Abstract

On the top of Krzemionki, in Cracow's Podgórze district, is a stadium once used by the Korona Sports Club. The building is listed in the municipal monument records. Its site, alongside the architectural elements of the original composition, there are legible, older historical earthworks of the Cracow Fortress. The area remains under development pressure from the land's users. This article presents the history and political background of the stadium's construction, as well as its architectural and landscape qualities, and proposes developing the site with respect for compositional and historical values.